

ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ СУДОВОГО ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА І СУДОВОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ

Проблеми у співвідношенні судової правотворчості та судового тлумачення права дуже актуальні у сфері юриспруденції. Адже вони головним чином відносяться до однієї з гілок влади – судової влади. Суд – орган, що здійснює правосуддя у формі розгляду і вирішення цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних і інших категорій справ у встановленому законом конкретної держави процесуальному порядку. І у випадку виникнення проблем в цьому органі, під загрозою може опинитися держава у якій існує судова влада. Отже, треба перш за все розібратися в поняттях теми. Судове тлумачення норм права – це завжди офіційне тлумачення, що здійснюється суддями, ще однією особливістю якого є те, що результати такого тлумачення можуть бути обов'язковими як для необмеженої кількості випадків (нормативне тлумачення), так лише для конкретного судового спору (казуальне тлумачення). В свою чергу судова правотворчість – особливий вид правотворчості, який є процесом здійснення судовою владою правотворчої функції в поєднанні з її правозастосовною та інтерпретаційною функціями при розгляді конкретної справи. Дослідження правотворчої діяльності суду неможливо без звернення до питань тлумачення норм права, так як саме до тлумачення зводять таку діяльність противники визнання судового нормотворчості. Зазвичай в юридичній літературі правотворчість і тлумачення права розглядаються як два абсолютно самостійних види юридичної діяльності, можливість їх збігу або навіть часткового перетину звичайно не розглядається.

Під тлумаченням норм права в найзагальнішому плані зазвичай розуміється діяльність по встановленню змісту правових норм, часто позначається як інтерпретація. При цьому дана діяльність спрямована, з одного боку, на з'ясування змісту норми самим інтерпретатором, а з іншого – на роз'яснення цього сенсу третім особам. У контексті досліджуваної проблеми найбільшу актуальність представляють питання, пов'язані саме з роз'ясненням права органами судової влади. Функцію роз'яснення чинного законодавства здійснюють всі суди в процесі здійснення правосуддя, обґрунтовуючи в мотивувальній частині рішень, вироків, судових актів апеляційної, касаційної і наглядової інстанцій застосування тих чи інших нормативних положень для цілей вирішення справи. Судове тлумачення є різновидом офіційного тлумачення права, якому притаманні такі ознаки, як

владний характер і обов'язковість. При цьому в залежності від сфери дії судові тлумачення підрозділяють на казуальне і нормативне. Казуальне тлумачення здійснюється судом в рамках розгляду конкретної справи у вигляді викладу мотивів прийнятого рішення і направлено зазвичай на роз'яснення особам, які беруть участь у справі, змісту правових норм, застосованих судом щодо мали місце фактичних обставин. В процесі казуального тлумачення норми суд при необхідності здійснює і її конкретизацію. Так, наприклад, застосування норм, що містять оціночні поняття, до спірних правовідносин можливо лише за умови їх конкретизації судом. За відсутності конкретизації однакове розуміння навіть учасниками процесу таких фраз, що містяться в правових нормах, як «достатні підстави вважати», «у виняткових випадках» та ін.

Не можна обминути точку зору деяких учених про те, що особливим видом правотворчості є судова правотворчість. У романо-германській сім'ї правових систем діяльність верховних судів має конкретизуючий, а не правотворчий характер: вони виносять провідні роз'яснення щодо правильного застосування вже чинних правових норм і не містять нових норм права. Суд – правозастосовний, а не правотворчий орган. Слід визнати, що у певних ситуаціях у країнах романо-германської правової системи судді «черпали» право безпосередньо з життя, і навіть конкурували в цьому із законодавцем. Не виділяючи судової правотворчості як особливий вид правотворчості в країнах континентального права, відзначимо, що в них є тенденції до розвитку, хоча і скромному, елементів судової правотворчості. Будь-яке судові рішення, що ґрунтується, наприклад, на аналогії закону або на загальних принципах права, може сприйматися судами після проходження рішення через касаційну інстанцію як фактичний прецедент. Французький дослідник Р. Давид говорить про так звані «вторинні правові норми», утворювані суддями в процесі конкретизації норм права, сформульованих законодавцем. Він підкреслює, що зміст положень закону тлумачиться суддями у тому значенні, яке найбільшою мірою відповідає вимогам справедливості в момент застосування ними закону.

Отже, проблеми співвідношенні судової правотворчості та судового тлумачення права дуже актуальні у сфері юриспруденції. Тому досліджування цієї теми не втратить актуальності ще довгий проміжок часу.